

družbah, ki ne bodo nikoli imele vpogleda v celotno sliko. Zavedamo se, da nimamo neomejenega dostopa do informacij, razen do tistih, ki nas dosežejo v obliki duhovno pohablajočega *infotainmenta*.

Predstava avtocest nam sugerira svobodo in neskončne razsežnosti prostora, ki pa se ob pogledu na naše dejanske ceste izkažejo kot mit. Ne smemo biti tako lahkoverni, da bi nasedli skupku marketinških metafor. Ne smemo zaupati ljudem, ki se uslužno navdušujejo nad njimi in jih vgrajujejo v svoje politično delovanje, ne nazadnje Evropska komisija že skoraj

dve leti ponuja prazne formule in prireja razkošne konference, namesto da bi stopila v korak z evropskim usklajevanjem avtorskih pravic.

Sui generis, trga ne zanima svoboda informacij, skrbi ga samo dobiček. Zagotovimo si torej svoje pravične deleže pri dohodku, ki izvira iz trženja naših del, prizadevajmo si še naprej za to, da bo trg priznal proizvode duha, in borimo se skupaj za svoje moralne pravice, za integriteto in neodtujljivost tistega, kar je naše, ker je rojeno iz naše domišljije.

Prevedla Janina Curk

Bi morali globalizirati nacionalnega avtorja?

Manuel Frias Martins

Mnogi z nezaupanjem gledamo na odnos med »nacionalnimi literaturami in procesom globalizacije«. Pravzaprav zlasti zaradi naraščajočega globalnega obsega in vpliva tehnologije (napredka v informacijskih in komunikacijskih postopkih) in politične ekonomije kulturne sfere izgubljajo kohezivnost, ki naj bi jo imele pred nekaj desetletji. Tesna medsebojna ekonomska odvisnost in okrepitev stikov je povzročila zблиžanje različnih narodov in vse večjo podobnost na ekonomskem in političnem področju. Učinki globalizacije so globoki in kar pogosto smo razočarani nad njenim ekonomskim in političnim delovanjem, da ne omenjam socialnih

protiučinkov ter teženj k ideološkemu ekstremizmu in religioznemu fundamentalizmu. Sicer pa verjamem, da je globalizacija do nepredstavljive stopnje kompleksnosti namesto k homogenizaciji kulture doprinesla k *pospešitvi kulturne in literarne diferenciacije*.

Integrativni ekonomski in politični moment globalizacije je nedvomno močan. Vendar se zdi, da je v današnjem svetu težko pričakovati enotno globalno kulturo, posebej na področju literature. Namesto uniformnosti in homogenizacije smo danes priča obstoju številnih diaspor in multikulturnih področij, ki sestavljajo presenetljivo bogate in raznolike literarne mreže: od indijskih in evropskih piscev, ki se pojavljajo v Afriki, do azijskih, ki so prodrli v Kanadi, pa od afriških, dobro uveljavljenih v Evropi, do južnoameriških in karibskih z aktivno vlogo v

literarni konfiguraciji Združenih držav. Kulturna hibridnost, ki so jo povzročili transnacionalni tokovi, je skoraj v celoti izrinila iz mode idejo o kulturno homogeni nacionalni skupnosti (kot tudi idejo o etnično homogeni družbi), in različne simbolične oblike in pomenski sistemi se v sodobnem času (glede na kompleksna dogovarjanja med literati in narodom, raso in jezikom) korenito reorganizirajo ter pomembno spreminjajo.

Glede na določeno prevladujoče mnenje bi lahko rekli, da komunikacijska tehnologija v glavnem projicira v svet severnoameriško televizijsko kulturo in tako vodi k homogenizaciji ali nekakšni globalni mcdonaldizaciji kulture. To identificiranje globalizacije z amerikanizacijo zares obstaja v površinskih plasteh v odnosu do trga, posebej v odnosu do sodobnega funkcionalnega premika k potrošniški kulturi. Pogosto pa pozabimo, da je na globljih ravneh komunikacijska tehnologija pomagala razkriti, kako se lahko vrednostni sistemi mnogih nacionalnih kultur bistveno razlikujejo od ameriškega modela, ki ga portretira televizija. Ta trditev ni nepomembna za sprejemanje ali zavračanje tega modela v prihodnje.

Kakor koli že, eno je gotovo: kadar koli bo kateri koli nacionalni kulturni sistem razkrival nezadosten repertoar za nove potrebe, bo prihajalo do vmešavanja v ta sistem. Tako ekonomska kot tehnološka soodvisnost narodov sodobnega sveta ustvarjata in ojačujeta nekatere od teh potreb in neizogibno podpirata kulturno vmešavanje v nacionalne kulturne sisteme. Vendar pa je globlina tega vplivanja odvisna

zlasti od absorbirajoče moči spleta norm, navad in tradicij, ki povezuje ljudi v nacionalno kulturo. Pri tem nikakor ni nepomembna tesnost zveze med literaturo in spominom: čim močnejši je spomin, toliko težje se je nacionalni kulturi bistveno razlikovati od zunanje, ali z drugimi besedami: močnejši je spomin, bogatejša lahko postane nacionalna kultura s selektivnim privzemanjem zunanjih elementov. V tem kontekstu je globalizacija morda res spodbudila individualne odzive, osnovane na videnju lokalne kulturne in literarne sposobnosti. Toda govorjenje o tem, da globalizacija pospešuje šibkost nacionalnih literatur, je pogosto razumljeno zelo napačno.

Tako strah pred globalizacijo kot vera v nevarnost globalne kulturne hegemonije sta mnoge umetnike, pisatelje, intelektualce privedla do spoznanja, da njihove globlje lojalnosti ležijo v kulturi zgodovinskih izkušenj, moralnih spajanj in sodobnih socialnih mrež njihovih lastnih nacionalnih okolij. Teoretično (in v strogo literarnih terminih) je ta samozavestni niz nadzorovanih reprezentacij sicer najboljši možen. Lahko pa izzove partikularizem skrajno nacionalistične narave, s tem ko izrinja estetsko dimenzijo umetniške konstrukcije na raven opombe pod črto. Literarna vrednost zaradi tega običajno trpi. Zato menim, da je skrajno pomembno ohraniti v mislih nekaj poglobitvenih kvalitativnih razlik med literati. Ena mojih najbolj priljubljenih je tista, ki kaže, kako so lahko nekateri najboljši pisatelji doma v svetu (in obratno), brez skrbi in strahu pred hegemonijo kakršne koli oblike.

V različnih družbah (kot tudi znotraj istih družb) se pojavljajo različne oblike in stopnje kulturne hegemonije. Spomniti velja tudi na asimetrične odnose, ki obstajajo in bodo obstajali med centri in periferijami. Seveda nimam namena podrobneje razdelovati teh trditev. Osvetliti želim le dejstvo, da literatura (ali vsaj najboljša literatura) ravno skozi kontinuirano vsrkavanje in artikulacijo razlik (in ne skozi njihovo zanikanje) še naprej ruši vse vrste hegemonije, s tem ko kroji zapletene pogoje identifikacije individualnih in kolektivnih »jazov« vis-a-vis individualnim in kolektivnim »drugim«.

Če bi lahko na tem mestu s pridom uporabili občutljivi koncept identitete in če bi si lahko na neki način pomagali s paradoksom, bi mogli reči, da čim manj nacionalen postane pisatelj v svojem pisanju, tem bolj prepoznavamo energijo njegove nacionalno veljavne identitete za ponovno odkrivanje, reprezentiranje in interpretiranje njegove nacionalne drugačnosti, kot tudi nacionalne drugačnosti drugih. V tem smislu postane literarni tekst globalen v svojih razsežnostih in pomembnosti, in nacionalno konstituirana literatura se v veliki meri razkrije kot pomemben element globalne kulture same. Hrani jo, neredko skozi prevajanje, z možnostmi in domiselnostmi nacionalnega jezika, lokalnih vrednot in osebnih tem. Literatura je bila, je in vedno bo najboljši prostor za ugotavljanje stopnje nacionalne kulturne odzivnosti na svet na splošno, kot tudi funkcioniranja globalnega znanja v lokalno situiranem znanju.

Velika večina pisateljev (kot tudi njihovih nacionalnih publik) hrepeni

po tem, da bi bila njihova dela prevedena, izdana v tujini, da bi se s pomočjo komunikacijske tehnologije razpršila po vsem svetu in postala – hočeš nočeš – mednarodno »potrošno blago«. Na kratko: večina avtorjev si želi biti globaliziranih. A kako lahko zagovarjamo ta prizadevanja, medtem ko oznanjamo idejo o tem, da bi bilo treba ohraniti jasno določene nacionalne literarne meje, da ne omenjam neprepustnih kulturnih meja? Oboje preprosto ne gre skupaj. Skratka, odnos med nacionalnimi literaturami in procesom globalizacije lahko povzamem v odgovoru na naslednje vprašanje: »Ali bi morali globalizirati nacionalnega avtorja«?

Prevedla Janina Curk

